

Прикарпатський університет імені Василя Стефаника

БОРИСЮК АЛЛА СТЕПАНІВНА

УДК 159.9:616-051

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ
МАЙБУТНЬОГО МЕДИЧНОГО ПСИХОЛОГА

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата психологічних наук

Івано-Франківськ – 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України **Орбан-Лембрик Лідія Ернестівна**, Прикарпатський університет імені Василя Стефаника, кафедра соціальної психології, завідувач.

Офіційні опоненти: дійсний член АПН України, доктор психологічних наук, професор **Максименко Сергій Дмитрович**, Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України, директор;

кандидат психологічних наук, доцент **Ставицький Олег Олексійович**, Рівненський державний гуманітарний університет, психолого-природничий факультет, декан.

Провідна установа: Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова, кафедра психології та педагогіки, м. Київ.

Захист відбудеться “5” липня 2004 року об 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 20.051.04 у Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника за адресою: 76025, м. Івано-Франківськ, вул. Т.Шевченка, 57.

З дисертацією можна ознайомитись в науковій бібліотеці Прикарпатського університету імені Василя Стефаника за адресою: 76025, м. Івано-Франківськ, вул. Т.Шевченка, 57.

Автореферат розісланий “3” червня 2004 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Овсянецька Л.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В ході інтеграційних процесів в освіті протягом останнього десятиліття спостерігається характерна тенденція до інновацій у сфері підготовки нової генерації медичних та психологічних кадрів. Світовий досвід практичної охорони здоров'я свідчить про зростання ролі психології на різноманітних етапах діагностики, терапії і реабілітації. Психологічні аспекти допомоги пацієнтам соматичних, хірургічних, психоневрологічних, дитячих клінік передбачають активну участь психологів у лікувальному процесі. Нерозривний взаємозв'язок психіки й соматики вимагає цілісного підходу до пацієнта. При цьому психологічні знання є засобом для терапевтичної допомоги й профілактики захворювань. Зростає потреба сучасної медицини в спеціалістах з якісною психологічною освітою, що відповідає б світовим стандартам.

Інтенсивність соціально-економічних змін висуває до сучасної людини високі вимоги, які впливають на психоемоційні процеси, змінюють картину захворювання і створюють психологічні проблеми в діагностиці, терапії та реабілітації. Важко уявити виникнення і перебіг більшості соматичних захворювань без значного впливу психологічних чинників, які може коригувати медичний психолог. Він бере участь у диференціальній діагностиці, лікуванні, профілактиці захворювань, враховуючи індивідуально-типологічні особливості пацієнта. Окрім цього, професійної допомоги психолога часто потребують і лікарі, адже їхня професія є надзвичайно стресогенною і психологічно небезпечною, насамперед через синдром емоційного вигорання. Суттєву допомогу може надати медичний психолог і адміністраціям лікувальних та лікувально-профілактичних закладів у питаннях менеджменту, кадрового підбору та адаптації, зв'язків із громадськістю тощо.

Сьогодні в медицині все більше зростає роль інструментальних і прикладних методів дослідження, що може спричинити її дегуманізацію. Медичний психолог покликаний, зберігаючи клінічне мислення, гуманізувати терапевтичний процес.

Специфіку взаємодії психолога й пацієнта розглядали дослідники в галузі психотерапії та психологічного консультування: З.Фройд, Дж.Морено, К.Г.Юнг, К.Роджерс, А.Адлер, Е.Фромм, К.Хорні, А.Фройд та ін.

На актуальності проблеми формування професійно значущих якостей майбутнього спеціаліста наголошують вітчизняні психологи О.Ф.Бондаренко, Ж.П.Вірна, А.Б.Коваленко, С.Д.Максименко, Л.П.Овсянецька, Л.Е.Орбан-Лембрик, Н.І.Пов'якель, В.А.Семиченко, Л.Г.Терлецька, Н.В.Чепелева.

Розв'язанню важливих питань професійної освіти сприяють положення сучасних науковців: В.П.Андрушенко, Г.О.Балла, І.Д.Беха, Л.С.Возняк, С.У.Гончаренка, І.А.Зязюна, Л.М.Карамушки, В.В.Клименка, С.Д.Максименка, В.П.Москальця, І.Д.Пасічника, П.С.Перепелиці, М.І.Пірен, Н.А.Побірченко, В.В.Рибалки, Т.М.Титаренко, Ю.М.Швалба, Т.С.Яценко.

В результаті досліджень науковців Н.Р.Вітюк, О.В.Киричука, Н.В.Кузьміної, О.Г.Мороза, Н.Г.Ничкало, В.Г.Панка, М.В.Савчина, С.О.Сисоевої, О.П.Федик отримані важливі дані про сутність професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах.

Проведений аналіз джерельної бази дає можливість констатувати, що на сьогодні накопичений певний досвід із підготовки лікарів та психологів. Проте залишається невизначеною проблема моделювання процесу підготовки медичного психолога до роботи з пацієнтами, формування його професійно значущих якостей, відсутні науково обґрунтовані рекомендації щодо ефективного здійснення означеного процесу.

Актуальність порушеної проблеми, доцільність наукового пошуку ефективних шляхів формування професійно значущих якостей медичного психолога зумовили вибір **теми** дослідження: “Психологічні особливості формування професійних якостей майбутнього медичного психолога”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження має зв'язок з науковими програмами Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. Тема дисертації входить до плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної психології названого університету як складова загальнокафедральної теми “Психологічні проблеми професійної підготовки спеціаліста” (протокол № 2 від 05.09.2001р.), а також до плану науково-дослідної роботи кафедри психології та соціології Буковинської державної медичної академії як складова загальнокафедральної теми “Соціально-психологічні детермінанти творчого діалогу в процесі надання медико-психологічної допомоги” (протокол № 6 від 22.02.2001р.).

Тему дисертації затверджено вченою радою Прикарпатського університету імені Василя Стефаника (протокол № 8 від 13.05.2003 року) та у Раді з координації наукових досліджень в галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 7 від 23.09.2003 року).

Об'єкт дослідження – процес формування професійних якостей майбутнього медичного психолога.

Предмет дослідження – психологічна специфіка формування професійно

значущих якостей майбутнього медичного психолога у вищому навчальному закладі.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити прогностичну модель та методи формування професійно значущих якостей майбутнього медичного психолога.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що професійно значущі якості як один із найбільш важливих компонентів професійної підготовки та провідний чинник професійної успішності підлягають формуванню за допомогою моделювання і комплексного застосування цілеспрямованих методів впливу в навчально-виховному процесі.

Обґрунтування та перевірка гіпотези, досягнення мети дослідження вимагали вирішення таких **завдань**:

1. Проаналізувати наявні теоретико-методологічні підходи до формування професійно значущих якостей майбутнього спеціаліста і на цій основі розробити прогностичну модель професійної підготовки медичного психолога.
2. Визначити сутність професійно значущих якостей майбутнього медичного психолога та обґрунтувати форми їх прояву.
3. Обґрунтувати методи, засоби, прийоми формування професійно значущих якостей.
4. Експериментально перевірити прогностичну модель та методи формування професійно значущих якостей майбутнього медичного психолога.

Для досягнення мети дослідження і вирішення поставлених завдань використовувався комплекс **методів**: *теоретичні* (вивчення й аналіз філософської, педагогічної, медико-психологічної наукової та навчально-методичної літератури, класифікація, систематизація та узагальнення отриманої інформації); *емпіричні* (анкетування, спостереження, бесіди, стандартизовані опитувальники, психодіагностичні методики вивчення особистості, психолого-педагогічний експеримент, активне соціально-психологічне навчання); *математичні* (методи математичної статистики для обробки отриманих даних).

База дослідження. Дослідження проводилось на базі Буковинської державної медичної академії (м. Чернівці) та Національного медичного університету імені О.О.Богомольця (м. Київ). Усього в дослідженні взяв участь 191 студент. У відповідності до поставлених завдань, дослідження проводилось у три етапи (пошуковий, дослідно-експериментальний, узагальнюючий) впродовж 2001-2004 р.р.

Методологічною основою дослідження слугували загальнотеоретичні й

методологічні принципи теорії наукового пізнання; положення про формування всебічно розвиненої, високоморальної особистості; філософські, соціальні, медичні, психологічні ідеї щодо створення нової системи освіти в Україні, а також особистісного підходу до підготовки студентів у вищій школі; сучасні теоретичні обґрунтування інноваційного підходу до змісту та форм організації навчально-виховного процесу у вищих медичних навчальних закладах.

Теоретичною основою дослідження є: теоретико-методологічні та культурологічні аспекти філософії освіти (В.П. Андрущенко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, В.С. Лутай, М.І. Михальченко та ін.); розгляд людини як суб'єкта власної життєдіяльності (Б.Г.Ананьєв, К.О.Абульханова-Славська, Г.О.Балл, Г.С.Костюк, С.Д.Максименко, І.Д.Пасічник, С.Л.Рубінштейн); закономірності функціонування та розвитку особистості в процесі навчання і виховання (Л.С.Виготський, В.В.Клименко, С.Д.Максименко, В.П.Москалець, О.О.Ставицький); уявлення про детермінованість процесу професійного становлення особистості рівнем сформованості професійно значущих якостей (О.Ф.Бондаренко, Л.М.Карамушка, Л.Е.Орбан-Лембрик, А.В.Петровський, В.А.Семиченко, Т.М.Титаренко, Н.В.Чепелева, Ю.М.Швалб, Т.С.Яценко та ін.); системно-структурний аналіз готовності до професійної діяльності (М.І.Дьяченко, Л.А.Кандилович, З.С.Карпенко, М.Д.Левітов, В.О.Моляко, О.С.Тарновська та ін.); теорія спілкування (Б.Г.Ананьєв, О.О.Бодальов, А.Б.Коваленко, В.М.М'ясищев, Л.Е.Орбан-Лембрик, Л.А.Петровська, М.В.Савчин та ін.); аналіз специфіки медичної діяльності та особистості лікаря (О.Ф.Білібін, І.С.Вітенко, О.О.Грандо, М.В.Миколайський, Б.М.Мицкан, В.К.Мягер, О.М.Орлов, М.М.Пейсахов, В.О.Ташликов та ін.).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше запропоновано тактику прогностичного моделювання професійної підготовки майбутнього медичного психолога; визначено шість компонентів професійної підготовки майбутнього медичного психолога: орієнтаційно-оцінний, науково-теоретичний, операційно-дієвий, мотиваційний, професійно-значущі якості особистості, готовність до професійної діяльності; розроблено прогностичну модель формування професійних якостей фахівця, на основі чого можна здійснювати успішну підготовку майбутнього медичного психолога до професійної діяльності; встановлено взаємозв'язок між групами професійно значущих якостей і методами їх формування; проведено комплексне застосування цілеспрямованих методів впливу в навчально-виховній роботі із майбутніми медичними психологами.

Теоретичне значення полягає в розкритті сутності поняття “професійно значущі якості майбутнього медичного психолога”; обґрунтуванні компонентів професійної підготовки майбутнього фахівця; визначенні рівнів сформованості професійно значущих якостей у процесі професійної підготовки; в доповненні теорії й практики формування професійних якостей фахівця положеннями про особливості й механізми активізації процесу формування професійних якостей медичного психолога.

Практичне значення роботи. Розроблена й апробована система методів, спрямованих на підвищення ефективності формування професійно значущих якостей майбутнього медичного психолога, надасть можливість викладачам оптимізувати й активізувати процес формування професійно значущих якостей майбутнього фахівця зі спеціальності “Медична психологія”.

Особистий внесок автора полягає в розробці прогностичної моделі формування професійно значущих якостей майбутнього медичного психолога; обґрунтуванні положення про залежність ефективності підготовки медичного психолога від забезпечення умов методичної, психолого-педагогічної та тренінгової роботи в навчально-виховному процесі.

Вірогідність результатів дослідження забезпечувалась методологічною і теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, комплексним використанням взаємодоповнюючих методів, адекватних об’єкту, предмету, меті та завданням дослідження, кількісним і якісним аналізом емпіричних даних з використанням методів математичної статистики.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні результати дослідження були представлені та обговорювались на науково-методичній конференції “Сучасні проблеми підготовки фахівців у вищих медичних та фармацевтичних навчальних закладах України” (Луганськ, 2000); Всеукраїнській науково-практичній конференції оториноларингологів “Актуальні питання оториноларингології” (Чернівці, 2002); П’ятому міжнародному конгресі українців “Українська культура: реалії та виклики XXI століття” (Чернівці, 2002); Науково-методичній конференції “Актуальні проблеми підготовки фахівців у вищих медичних та фармацевтичному навчальних закладах України” (Чернівці, 2002); Міжнародній науково-практичній конференції “Україна наукова ’2003” (Дніпропетровськ, 2003); звітно-науковій конференції кафедр Прикарпатського університету імені Василя Стефаника за 2003 рік (Івано-Франківськ, 2004); VII Міжнародній науково-практичній конференції “Наука і освіта ’2004” (Дніпропетровськ, 2004).

Протягом усього періоду наукового пошуку автор особисто брала участь в організації та проведенні експериментального дослідження, впровадженні програм спецкурсу “Професійно значущі якості медичного психолога” та соціально-психологічного тренінгу “Формування професійно значущих якостей майбутнього медичного психолога” (довідка № 0-2389 від 23.12.2004 р.), здійснюючи викладацьку діяльність, читаючи лекції та проводячи семінарські й практичні заняття із загальної психології, психології особистості та індивідуальних відмінностей, основ психології та педагогіки.

Публікації. Основний зміст дисертації викладений в 13 публікаціях автора, 7 з яких – у фахових виданнях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 241 найменування та додатків. Зміст дисертації викладено на 206 сторінках. Робота містить 63 таблиці, 7 рисунків. Методичний апарат дослідження деталізовано в 21 додатку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об’єкт, предмет, мету, поставлено завдання, сформульовано гіпотезу. Висвітлено основні методи, методичні та теоретичні основи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичну й практичну значущість роботи, вказано дослідну базу, вірогідність, апробацію та впровадження результатів дослідження, наведено відомості про публікації матеріалів дослідження та структуру дисертації.

У **першому розділі** – *“Формування професійних якостей майбутнього медичного психолога як психологічна проблема”* – аналізуються теоретичні й методологічні підходи до вивчення професійно значущих якостей медичного психолога, характеризуються вимоги до професійної підготовки фахівця, визначається сутність професійно значущих якостей медичного психолога.

Аналіз літературних джерел показав, що проблема професійно значущих якостей спеціаліста була актуальною в різні історичні періоди. У роботі узагальнено наявні здобутки вчених та виокремлено основні підходи.

Так, філософи наголошують на морально-етичних якостях, клініцисти (А.Ф.Білібін, С.П.Боткін, В.Т.Волков, О.А.Грандо, Є.В.Кароваєва, Н.О.Магазаник, М.Я.Мудров, О.М.Орлов, М.І.Пирогов, А.К.Стреліс, В.О.Ташликов, І.Харді та ін.) серед найважливіших виділяють моральні, комунікативні, інтелектуальні якості. Представники

психотерапевтичного підходу (І.С.Вітенко, В.Т.Волков, Є.В.Кароваєва, Л.М.Лежепекова, А.К.Стреліс, Ф.Ф.Тетенєв, Б.А.Якубов та ін.) наголошують на необхідності володіння елементами психотерапії, вміння визначати та враховувати психічний стан пацієнта, здатності переконувати, емпатійності тощо. Науковці психосоматичного підходу (І.С.Вітенко, А.С.Дімов, Ф.Крегер, Б.Любан-Плоцца, В.Д.Менделевич, В.Пельдінгер, Л.М.Супрун та ін.) акцентують увагу на комунікативних, регулятивних, когнітивних якостях. Вчені психологічного (М.О.Амінов, І.А.Володарська, В.В.Гусейнова, М.В.Молоканов, Т.І.Федотюк, Н.В.Чепелева та ін.) та психолого-педагогічного (Г.О.Балл, І.Д.Бех, М.Й.Боришевський, О.В.Киричук, О.М.Коропецька, С.Д.Максименко, В.П.Москалець, Н.І.Пов'якель, В.В.Рижов, М.В.Савчин, С.В.Терещук, Т.М.Титаренко та ін.) підходів зосереджують свою увагу на таких професійно значущих якостях, як готовність до контактів, раціональність у встановленні й підтримуванні стосунків, інтелектуальність, психолого-педагогічний такт, самокритичність, волюві, морально-регулятивні, комунікативні якості тощо. Представники соціально-психологічного підходу (Г.М.Андрєєва, В.П.Казміренко, Н.Л.Коломінський, О.Ю.Кошинець, Р.Л.Кричевський, Л.Е.Орбан-Лембрик, Я.І.Шкурко, Г.Й.Юркевич та ін.) аналізують діалогічність, комунікабельність, емпатійність, продуктивність у встановленні й підтриманні контактів, впевненість, емоційну врівноваженість, незалежність, товариськість, вміння переконувати тощо. Акмеологічний підхід (К.О.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, А.О.Деркач, Л.Е.Орбан-Лембрик та ін.) розглядає професійні якості у контексті закономірностей, чинників, що забезпечують вищий рівень досягнень у будь-якій галузі діяльності.

Огляд наукових праць засвідчує, що розвиток особистості студента як майбутнього спеціаліста в процесі навчання здійснюється за кількома напрямками: розвиваються необхідні професійні здібності; вдосконалюються, “професіоналізуються” психічні процеси, досвід; підвищується почуття обов’язку, відповідальність за успіх професійної діяльності, окреслюється індивідуальність студента; формуються професійно значущі якості; збільшується змістовна частка самовиховання студента у формуванні якостей, досвіду, необхідних йому як майбутньому спеціалістові; зростає професійна самостійність і готовність до майбутньої практичної роботи.

На підставі аналізу позицій вчених щодо категорії “професійно значущі якості”, які розглядаються як взаємодоповнюючі, а не як взаємовиключаючі, виведене власне бачення цього поняття. Під професійно значущими якостями ми розуміємо низку важливих якостей спеціаліста, які сприяють успішному виконанню професійної

діяльності, ефективному розв'язанню професійних завдань, особистісно-професійному зростанню й удосконаленню.

Проблема підготовки майбутнього фахівця, а також формування професійно значущих якостей широко представлена в теорії та практиці педагогіки й психології. Проте існують труднощі щодо визначення симптомокомплексу професійно значущих якостей власне медичного психолога. На основі здійсненого теоретичного аналізу змісту професійної підготовки класичних психологів, лікарів, соціальних педагогів зроблений висновок про те, що ані перші, ані другі (навіть за умови додаткової підготовки на післядипломному етапі) не здатні повною мірою забезпечити якісне виконання завдань, поставлених перед медичним психологом. Мета й професійні завдання медичного психолога, як вони сформульовані в концепції підготовки фахівців за спеціальністю "Медична психологія", не є простим поєднанням мети й професійних завдань лікаря та психолога. Відповідно й поєднання класичної медичної освіти з психологічною не повинно бути суто формальним і не може обмежуватись лише введенням нових навчальних курсів. Доведено, що це поєднання повинно бути змістовим синтезом, забезпечуючи взаємозв'язок і взаємопроникнення медичних та психологічних знань.

Виділено професійно значущі якості медичного психолога: мотиваційно-ціннісні, когнітивні, емоційно-вольові, морально-регулятивні, комунікативні. Вони у сукупності визначають професійну компетентність майбутнього спеціаліста.

У другому розділі – *"Експериментальне дослідження сформованості професійно значущих якостей у майбутніх медичних психологів"* – обґрунтовується прогностичне моделювання професійної підготовки майбутніх медичних психологів, викладена загальна процедура експериментального дослідження, здійснений порівняльний аналіз особливостей сформованості професійних якостей у майбутніх фахівців – медичних психологів.

Вивчення підходів вчених щодо методології складання моделей підготовки спеціалістів, методики й техніки їх реалізації (О.Ф.Бондаренко, І.С.Вітенко, Р.В.Габдреев, І.А.Жданов, Л.М.Карамушка, О.Б.Кобзар, Л.П.Овсянецька, Л.Е.Орбан-Лембрик, В.П.Параніч, Б.Д.Паригін, Н.І.Пов'якель, А.А.Ткаченко, В.В.Рибалка, Н.В.Чепелева, В.А.Шторф та ін.) дозволив теоретично обґрунтувати прогностичну модель професійної підготовки майбутнього медичного психолога. Показано, що необхідність її створення зумовлена не лише потребою продемонструвати компоненти підготовки та відповідні професійно значущі якості у вигляді сукупності, але й

встановити змістові взаємозв'язки між компонентами підготовки та професійними якостями, між різними групами професійно значущих якостей і окремими професійними якостями.

У загальній структурі даної моделі виокремлені такі компоненти: орієнтаційно-оцінний, науково-теоретичний, операційно-дієвий, мотиваційний, професійно значущі якості особистості та готовність до професійної діяльності. Реалізація кожного з компонентів підготовки включає формування і розвиток певних знань, умінь та особистісних якостей.

Для дослідження сформованості професійно значущих якостей у студентів – майбутніх медичних психологів були використані методики, підібрані у відповідності до прогностичної моделі професійної підготовки медичного психолога, а саме: “Мотивація вибору медичної професії” (модифікований тест мотивів учіння Хеннінга, запропонований А.П.Васильковою), “Мотивація навчання у вищому навчальному закладі” (Т.І.Льїна), методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребовій сфері О.Ф.Потьомкіної – для дослідження мотиваційно-ціннісних якостей; “Індивідуальні стилі мислення” (А.Алексєєва, Л.Громова) – для дослідження когнітивних якостей; опитувальник для виявлення вираженості самоконтролю в емоційній сфері, в діяльності й поведінці (Г.С. Нікіфоров, В.К.Васільєв, С.Ф.Фірсова) – для дослідження регулятивних якостей; тест “Який Ваш стиль спілкування?” (Ю.Ф.Пачковський), методика діагностики домінуючої стратегії психологічного захисту в спілкуванні В.В.Бойка, методика діагностики рівня емпатійних здібностей В.В.Бойка – для дослідження комунікативних якостей.

З метою вивчення суб'єктивних уявлень та очікувань щодо професійно значущих якостей, студентам пропонувались дві авторські анкети.

Перша анкета була спрямована на дослідження суб'єктивних уявлень про професійну підготовку та майбутні професійні завдання медичного психолога, друга – на створення гіпотетичного психологічного портрету “ідеального” медичного психолога.

Вихідним у експериментальній роботі було положення про те, що особистість майбутнього спеціаліста необхідно розглядати не тільки як носія знань, умінь, навичок професійної діяльності, але й у контексті комплексу професійно значущих якостей, які є однією з передумов професійної успішності.

Результати констатуючого експерименту, проведеного зі студентами Буковинської державної медичної академії, свідчать, що більшість студентів переконана в тому, що професія медичного психолога не є загальнодоступною, потребує наявності комплексу

особистісних якостей та життєвих умінь і вимагає певної “вибраності” (середнє значення за цим показником зростає на третьому курсі (0,62), порівняно з другим (0,56) при максимальному 1,0). Найбільш важливою складовою освіти студенти вважають практичні заняття (відповідно 0,72 та 0,56 при максимальному 1,0), проте в студентів третього курсу статистично значимо зростає суб’єктивна важливість особистісного розвитку (з 0,33 до 0,51 при максимальному 1,0). У процесі створення “ідеального” портрета медичного психолога виявилось, що перша “трійка” найбільш важливих якостей однакова для студентів другого та третього курсів, а саме: здоровий, уважний, працездатний.

Провідним мотивом вибору медичної професії для студентів другого і третього курсів є піклування про здоров’я рідних (середнє значення показників, відповідно 6,16 та 6,58 при максимальному 8), другу позицію в студентів другого курсу займає мотив піклування про власне здоров’я (5,21), а в студентів третього курсу – бажання лікувати людей (6,0). У даному випадку з усією очевидністю спостерігається зміна егоцентричної мотивації (піклування про себе) на суспільно-гуманістичну (допомагати іншим). Щодо мотивації навчання у вищому навчальному закладі, то без статистично значимої відмінності провідним мотивом для студентів другого (62 %) та третього (69,5 %) курсів виявився мотив отримання диплома. На другому місці і зі статистично значимою відмінністю – оволодіння професією (48,7 % – другий курс, 64,5 % – третій курс). На останній позиції – мотив набуття знань, 40% і 56,43 % відповідно. Загальні тенденції щодо соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребовій сфері для студентів другого та третього курсів виявились практично однаковими. Щодо вираженості самоконтролю, то загальна тенденція полягає в зменшенні його рівня на третьому курсі порівняно з другим (середнє значення відповідно 45,21 та 41,33 при максимальному 72,0). Рівень гнучкості спілкування без статистично значимих відмінностей знижується в студентів третього курсу (з 52,07 до 49,47 при максимальному 75), що може бути пояснено особистісними комунікативними властивостями студентів, але водночас свідчить про необхідність цілеспрямованого формування комунікативних якостей у майбутніх фахівців. Без статистично значимих відмінностей у досліджуваних другого і третього курсів переважає агресія як психологічний захист у спілкуванні (середнє значення відповідно 9,95 та 10,07 при максимальному 24). На другій позиції в обидвох курсів стратегія психологічного захисту – уникнення (відповідно 7,95 та 7,40 при максимальному 24). На останній – на протизагресії – миролюбність (відповідно 5,97 та 6,49 при максимальному 24). Рівень

емпатійних здібностей у студентів другого і студентів третього курсів занижений (середнє значення відповідно 18,80 та 19,73 при максимальному 36). Результати факторного аналізу свідчать, що фактор, інтерпретований нами як професійно значущі якості, містить у собі такі показники: вміння викликати довіру, організованість, соціально-психологічні установки на процес, бажання лікувати людей, піклуватися про здоров'я рідних, соціально-психологічні установки на альтруїзм, проникливість, синтетичний стиль мислення, здатність до рефлексії, спостережливість, набуття знань, толерантність, ідеалістичний стиль мислення, мовчазність, емпатійність (2-й курс), а також здатність до рефлексії, загальний рівень емпатії, ідентифікація в емпатії, емоційний канал емпатії, толерантність, раціональний канал емпатії, оцінка з навчально-виробничої практики, висока здатність до адаптації, спостережливість, альтруїзм, активність, розвинута інтуїція, запальність, можливість піклуватися про своє здоров'я, отримання диплому, ідеалістичний стиль мислення, значущість практичних занять, вміння зберігати таємниці (3-й курс).

З метою виявлення відмінностей, зумовлених регіональними та соціокультурними чинниками, проводилось опитування студентів другого і третього курсів Національного медичного університету ім. О.О.Богомольця, яке показало, що загалом результати анкетування збігаються з результатами, отриманими в чернівецькій групі студентів, за винятком статистично значимих відмінностей щодо сприйняття професії медичного психолога як такої, яка вимагає "вибраності" (в Національному медичному університеті кількість студентів із таким сприйняттям більша на 18 %), значущості практичних занять як складової освіти (в Національному медичному університеті кількість студентів із таким сприйняттям менша на 16 %), необхідності контролю за емоційним станом (в Національному медичному університеті кількість студентів із таким сприйняттям менша на 3 %). Статистично значимі відмінності виявлені також при дослідженні домінуючої стратегії психологічного захисту в спілкуванні. Загальний показник рівня емпатійних здібностей у чернівецьких студентів нижчий, ніж у київських із статистично значимою відмінністю (середнє значення відповідно 19,24 та 20,99 при максимальному 36). Слід зауважити, що загальний рівень емпатії в обох групах студентів занижений.

Порівняльний аналіз показав, що більшість відмінностей може бути пояснена соціально-психологічними, соціокультурними чинниками та статусною відмінністю студентів Національного медичного університету ім. О.О.Богомольця і Буковинської державної медичної академії.

Загалом, якісний аналіз даних, отриманих під час констатуючого експерименту,

свідчить про недостатньо високий ступінь сформованості професійно значущих якостей, що й зумовило необхідність проведення формуючого експерименту.

У третьому розділі – *"Особливості формування професійно значущих якостей майбутніх медичних психологів у процесі професійної підготовки"* – висвітлені результати формуючого експерименту. Зокрема, обґрунтовується прогностична модель формування професійно значущих якостей майбутніх медичних психологів, а також доведено, що професійно значущі якості як один із найбільш важливих компонентів фахової підготовки та провідний чинник професійної успішності підлягають формуванню за допомогою комплексного застосування цілеспрямованих методів впливу в навчально-виховному процесі.

При створенні прогностичної моделі формування професійно значущих якостей медичного психолога (мотиваційно-ціннісних, когнітивних, емоційно-вольових, морально-регулятивних, комунікативних) враховано те, що частково вони є заданими на момент обрання фаху і вступу до вищого навчального закладу (наприклад, особливості перебігу психічних процесів, характерологічні властивості, сформовані вихованням та оточенням ціннісні орієнтації, життєві переконання, стереотипи тощо), а частково формуються власне під час навчання і повинні бути враховані в компонентах підготовки спеціаліста. Крім того, деякі особистісні якості підлягають корекції та розвитку, а психологічні проблеми розв'язуються за допомогою цілеспрямованих тренінгів, консультативних та психотерапевтичних інтервенцій.

Запропоновані нами методи формування професійно значущих якостей покликані забезпечувати теоретичну, практичну підготовку та особистісний розвиток, реалізуючи таким чином системний підхід до підготовки майбутнього фахівця (рис. 1).

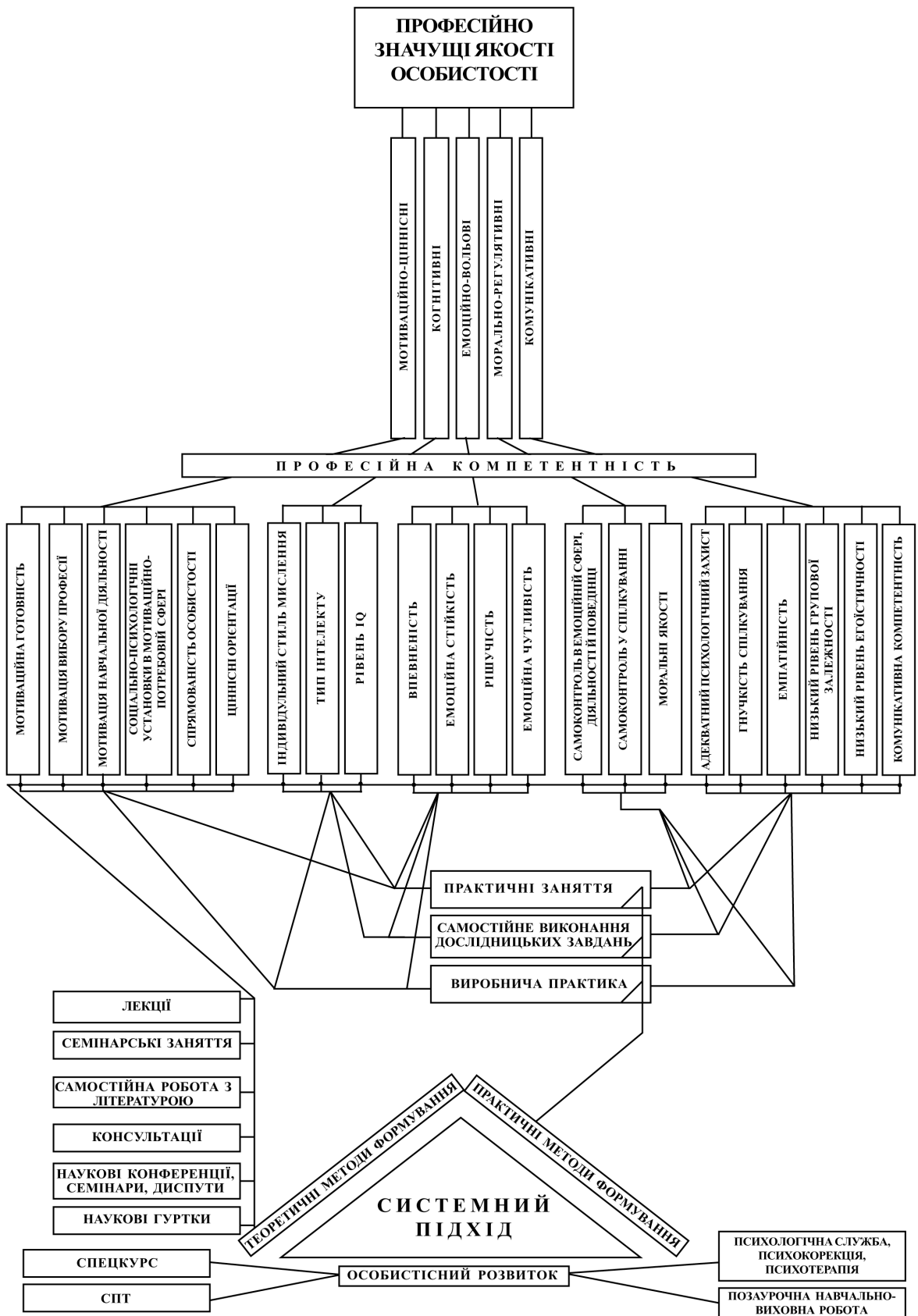

Рис. 2. Прогностична модель формування професійно значущих якостей майбутнього медичного психолога

Дієвість перерахованих методів забезпечується насамперед їх нерозривним взаємозв'язком як на рівні теоретичної розробки й планування, так і на етапі практичного впровадження.

Для проведення формуючого експерименту до контрольної та експериментальної груп увійшла однакова кількість студентів третього курсу, які отримали позитивні оцінки за навчально-виробничу практику. Остання початково оцінювалась нами як один із найбільш важливих етапів формування професійно значущих якостей, можливість реально здобути практичний досвід та перевірити свою відповідність обраній професії.

Формуючий експеримент здійснювався за такими напрямками: 1) вдосконалення теоретико-дидактичного компоненту професійної підготовки майбутніх медичних психологів (розроблення і апробація спецкурсу); оновлення практичного компоненту професійної підготовки (тренінгові вправи, спрямовані на формування професійно значущих якостей майбутніх медичних психологів); 3) активізація самостійного, науково-дослідного компонента підготовки (підготовка повідомлень, рефератів, творчих звітів, рецензій, участь у студентській конференції тощо).

Формуючі впливи на студентів експериментальної групи зорганізовані в межах спецкурсу “Професійно значущі якості медичного психолога”, програма якого була спеціально розроблена автором і включала поєднання різних форм дидактичної роботи, а також авторського соціально-психологічного тренінгу “Формування професійно значущих якостей майбутнього медичного психолога”.

При оцінці ефективності проведеного спецкурсу та соціально-психологічного тренінгу взято до уваги як суб'єктивні, так і об'єктивні критерії. Суб'єктивним критерієм у даному випадку була думка студентів, їх враження та відчуття стосовно семінарських і тренінгових занять, “психологічних подій”, що мали місце, набутих знань, умінь і навичок, змін у власній поведінці та в стосунках. Практично у всіх студентів спостерігалась позитивна мотивація та внутрішня спрямованість на активну роботу. Водночас виникали й певні труднощі, наприклад, відмовитись від безособових мовних конструкцій, перейти до “Я”-висловлювань, “говорити мовою почуттів”, вести щоденникові записи. Встановлення атмосфери довірливості, щирості та підкреслення обов'язковості дотримання принципу конфіденційності сприяло розв'язанню вищезазначених проблем. На останньому занятті соціально-психологічного тренінгу студенти відповідали на запитання анкети. Аналіз результатів анкетування показав, що проведений соціально-психологічний тренінг виправдав очікування досліджуваних, допоміг оволодіти новими прийомами особистісно-професійного зростання, самовдосконалитись, а також набути нових професійно значущих якостей.

Кількісний та змістовий аналіз отриманих результатів показав, що відносно стійкою до зовнішніх впливів виявилась мотиваційна сфера студентів. Особливо мотиви вибору медичної професії як такі, що були сформовані раніше на етапі підготовки та вступу до вищого навчального закладу, хоча мотивація навчання у вищому закладі змінилась щодо мотиву оволодіння професією: зросла кількість студентів із високим рівнем (з 37,1 % до 55,5 %; $p < 0,05$), зменшилась кількість студентів із низьким рівнем (з 18,5 % до 0 %; $p < 0,05$).

Зі статистично значимими відмінностями на рівні $p < 0,001$ та $p < 0,01$ після проведення формуючого експерименту в експериментальній групі відбулися зміни показників рівня здатності до самоконтролю (див. табл. 1, 2).

Таблиця 1

Вираженість самоконтролю (контрольна група)

Початковий зріз												
Рівні	Емоційна сфера		Самоконтроль у діяльності		Попередній самоконтроль		Поточний самоконтроль		Соціальний самоконтроль		Загальний рівень	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
Вис.	5	17,9	3	10,7	2	7,1	6	21,5	1	3,5	1	3,5
Сер.	18	64,2	15	53,6	17	60,7	14	50,0	15	53,6	20	71,5
Низ.	5	17,9	10	35,7	9	32,2	8	28,5	12	42,9	7	25,0
Підсумковий зріз												
Вис.	5	17,9	2	7,1	2	7,1	5	17,9	1	3,5	0	0
Сер.	18	64,2	17	60,7	17	60,7	16	57,1	16	57,1	21	75,0
Низ.	5	17,9	9	32,2	9	32,2	7	25,0	11	39,4	7	25,0
χ^2	0		0,378		0		0,291		0,076		1,024	

Таблиця 2

Вираженість самоконтролю (експериментальна група)

Початковий зріз												
Рівні	Емоційна сфера		Самоконтроль у діяльності		Попередній самоконтроль		Поточний самоконтроль		Соціальний самоконтроль		Загальний рівень	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
Вис.	2	7,4	7	25,8	1	3,7	10	37,1	5	18,5	2	7,4
Сер.	21	77,8	14	52,0	23	85,2	10	37,1	16	59,3	19	70,4
Низ.	4	14,8	6	22,2	3	11,1	7	25,8	6	22,2	6	22,2
Підсумковий зріз												
Вис.	18	66,7	6	22,2	1	3,7	11	40,8	6	22,2	10	37,1

Сер.	9	33,3	18	66,7	24	88,9	12	44,4	20	74,1	17	62,9
Низ.	0	0	3	11,1	2	7,4	4	14,8	1	3,7	0	0
χ^2	21,600		1,577		1,048		1,048		4,107		11,44	
$p <$	0,001		-		-		-		-		0,01	

Простежується зміна загального рівня самоконтролю серед студентів експериментальної групи за рахунок зменшення кількості студентів із середнім рівнем та повного спорожнення групи студентів із низьким рівнем. Крім того, також зі статистично значимою відмінністю на рівні $p < 0,001$ збільшилась кількість студентів із високим рівнем самоконтролю в емоційній сфері. Не так явно, але збільшилась кількість студентів із середнім та високим рівнями самоконтролю в діяльності та соціальній сфері.

Після проведення формуючого експерименту зі статистично значимою відмінністю на рівні $p < 0,01$ зріс рівень гнучкості спілкування (див. табл. 3).

Таблиця 3

Ступінь гнучкості спілкування

Рівні	Початковий зріз				Підсумковий зріз			
	Експериментальна група		Контрольна група		Експериментальна група		Контрольна група	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
Високий	2	7,4	5	17,9	13	48,1	3	10,7
Середній	21	77,8	19	67,8	14	51,9	22	78,6
Низький	4	14,8	4	14,3	0	0	3	10,7
χ^2					13,467		0,997	
$p <$					0,01		-	

Суттєво збільшилась кількість студентів експериментальної групи із високим рівнем гнучкості за рахунок зменшення кількості студентів із середнім рівнем і повного спорожнення групи студентів із низьким рівнем гнучкості. На наш погляд, це свідчить про те, що така комунікативна якість, як гнучкість, успішно підлягає формуванню та розвитку, а обрані нами для цього методи підтвердили свою ефективність.

Застосовані методи привели до статистично значимих відмінностей на рівні $p < 0,05$ в експериментальній групі стосовно домінуючої стратегії психологічного захисту в спілкуванні. Тобто після проведення формуючого експерименту зросла кількість студентів із високим та середнім рівнями проявів миролюбності (з 7,4 % до 18,5 % та з 74,1 % до 81,5 % відповідно), а також зменшилась кількість студентів із низьким рівнем

(з 18,5 % до 0 %). Зі статистично значимою відмінністю зросла кількість студентів із низьким рівнем агресії (з 3,7 % до 22,2 %) та зменшилась кількість студентів із високим рівнем агресії як механізму психологічного захисту (з 10,7 до 0 %).

Статистично значимі зміни на рівні $p < 0,001$ спостерігались у рівні розвитку емпатійних здібностей.

У студентів експериментальної групи змінився загальний показник: зросла кількість студентів із високим рівнем емпатійних здібностей, зменшилась кількість досліджуваних із середнім рівнем, а також зменшилась кількість студентів із низьким рівнем емпатії. Статистично значимі зміни виявлені щодо раціонального, емоційного, інтуїтивного каналів емпатії, установок, що сприяють емпатії та проникливої здатності в емпатії: зросла кількість досліджуваних із високим рівнем та зменшилась до нуля кількість студентів із низьким рівнем. Отримані результати підтверджують, що емпатійність не повинна розглядатись виключно як задана особистісна характеристика, а має оцінюватись як комплекс якостей, умінь та навичок, які успішно можуть бути сформовані та розвинені за допомогою цілеспрямованих впливів.

Таким чином, отримані статистичні дані про значимі відмінності між ступенем сформованості професійно значущих якостей у студентів до і після формуючого експерименту доводять ефективність застосування запропонованих методів формування професійних якостей, зокрема доцільність запровадження спецкурсу “Професійно значущі якості медичного психолога” та проведення соціально-психологічного тренінгу “Формування професійно значущих якостей майбутнього медичного психолога”. Загалом, в ході експериментального дослідження було підтверджено гіпотезу, встановлено і статистично обґрунтовано взаємозалежність рівня сформованості професійно значущих якостей та комплексного застосування цілеспрямованих методів впливу.

ВИСНОВКИ

1. Проведений теоретичний аналіз показав, що проблема формування професійно значущих якостей майбутнього медичного психолога, незважаючи на її важливість, ще не знайшла достатнього відображення у психологічній теорії і практиці. На основі узагальнення стану розроблення проблеми сформульовано зміст та визначено сутність професійно значущих якостей, під якими розуміється низка важливих якостей спеціаліста, що сприяють успішному виконанню професійної діяльності, ефективному розв’язанню професійних завдань, особистісно-професійному зростанню й удосконаленню.

2. Доведено, що важливою передумовою професійної успішності є наявність у майбутнього фахівця комплексу професійно значущих якостей, у зв'язку з чим розроблено їх перелік та запропоновані конкретні методи формування. До професійно значущих якостей майбутнього медичного психолога зараховано мотиваційно-ціннісні, когнітивні, емоційно-вольові, морально-регулятивні та комунікативні якості.

3. Обґрунтовано прогностичну модель професійної підготовки майбутнього медичного психолога. Показано, що необхідність її створення зумовлена не лише потребою продемонструвати компоненти підготовки та відповідні професійно значущі якості у вигляді сукупності, але й показати змістові взаємозв'язки між компонентами підготовки, різними групами професійно значущих якостей та окремими професійними якостями. У загальній структурі даної моделі виокремлено такі компоненти: орієнтаційно-оцінний, науково-теоретичний, операційно-дієвий, мотиваційний, професійно значущі якості особистості та готовність до професійної діяльності.

4. Підтверджена доцільність обраної тактики експериментального дослідження. Широкий арсенал психодіагностичних методик було об'єднано в логічну систему у відповідності до прогностичної моделі професійної підготовки майбутнього медичного психолога, що дало можливість комплексно підійти до досліджуваного явища. На підставі отриманих статистичних даних про істотні відмінності між ступенем сформованості професійно значущих якостей у студентів до і після формуючого експерименту доведена ефективність застосування запропонованих методів формування професійних якостей.

5. Розроблена та експериментально перевірена прогностична модель формування професійно значущих якостей майбутнього медичного психолога. Зокрема показано, що професійно значущі якості як один із найбільш важливих компонентів професійної підготовки та провідний чинник професійної успішності підлягають формуванню за допомогою моделювання і комплексного застосування цілеспрямованих методів впливу в навчально-виховному процесі.

6. Експериментально засвідчений зв'язок між традиційними формами підготовки у вищому навчальному закладі і новітніми цілеспрямованими навчально-виховними впливами, зорієнтованими конкретно на формування та розвиток професійно значущих якостей.

Дане дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Воно може бути продовжене в напрямку пошуку, розробки та вдосконалення конкретних методів формування й розвитку професійно значущих якостей з урахуванням специфіки вищого

навчального закладу, ринку праці, соціального замовлення стосовно професійних завдань медичного психолога, специфіки контингенту студентів тощо.

Основні положення дисертації відображені в таких **публікаціях** автора:

1. Борисюк А.С. Психологічні особливості комунікативної компетентності лікаря // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – Вип. 6. – Ч.2. – С. 247-257.
2. Борисюк А.С. Психологічні особливості комунікативної взаємодії лікаря-психолога і пацієнта // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ.: Плай, 2002. – Вип. 7. – Ч.1. – С. 267-275.
3. Борисюк А.С. Професійно значущі якості лікаря-психолога // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г.Сковороди. Серія психологія. – Переяслав-Хмельницький, 2002. – № 3. – С. 161-169.
4. Борисюк А.С. Прогностична модель професійної підготовки лікаря-психолога // Актуальні проблеми психології. Том 1.: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія: Зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. Максименка С.Д., Карамушки Л.М. – К.: Міленіум, 2003. – Ч. 10. – С. 75-77.
5. Борисюк А.С. Психологічне моделювання методів формування професійно значущих якостей майбутніх медичних психологів // Актуальні проблеми психології. Том I.: Економічна психологія. Організаційна психологія. Соціальна психологія: Зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. Максименка С.Д., Карамушки Л.М. – К.: Міленіум, 2003. – Вип. 11. – С. 93-98.
6. Борисюк А.С. Формування професійних якостей медичного психолога в процесі активного соціально-психологічного навчання // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: Видавництво “Плай” Прикарпатського університету, 2004. – Вип. 9. – Ч.1. – С. 32-39.
7. Борисюк А.С. Психологічний аспект діяльності лікаря // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: Видавництво “Плай” Прикарпатського університету, 2004. – Вип. 9. – Ч.II. – С. 11-16.
8. Борисюк А.С., Зорій Н.І. Психологічні проблеми підготовки лікарів в сучасних умовах та шляхи їх вирішення // Сучасні проблеми підготовки фахівців у вищих медичних та фармацевтичних навчальних закладах України: Матеріали

- доповідей науково-методичної конференції (Луганськ, 26-27 жовтня). – Луганськ, 2000. – С. 36-37.
9. Борисюк А.С. Психологічні й виховні аспекти підготовки лікарів-психологів // Актуальні проблеми підготовки фахівців у вищих медичних та фармацевтичних навчальних закладах України: Матеріали науково-методичної конференції (Чернівці, 20-22 листопада 2002 р.). – Чернівці, 2002. – С. 610-611.
 10. Плаксивий О.Г., Борисюк А.С., Плавлюк І.І., Лудин О.І., Гаращук А.Б., Хоміцька Н.Г. Психотерапевтична функція слова в лікарській практиці // Журнал вушних, носових і горлових хвороб. – К., 2002. – № 3. – С. 178.
 11. Борисюк А.С. Огляд вимог до професійної підготовки майбутніх лікарів-психологів у вищому навчальному закладі // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Україна наукова '2003". Том 6. Психологія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С. 34-37.
 12. Борисюк А.С. До питання проблеми формування професійних якостей медичного психолога в системі вищої освіти // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції "Наука і освіта '2004". Том 29. Психологія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 7-10.
 13. Борисюк А. Становлення професії лікар-психолог в Україні // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців: Соціально-гуманітарні науки / Упоряд. і відп. ред. В.Балух. – Чернівці: Рута, 2004. – С. 104-105.

Анотація

Борисюк А.С. Психологічні особливості формування професійних якостей майбутнього медичного психолога. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Прикарпатський університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2004.

Дисертація містить теоретичне та експериментальне дослідження специфіки формування професійно значущих якостей майбутніх медичних психологів у вищому навчальному закладі. Подається прогностична модель професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Визначено професійно значущі якості майбутнього медичного психолога. У роботі обґрунтовано емпіричне дослідження та порівняльний аналіз особливостей сформованості професійних якостей студентів різних вузів. Розроблена та експериментально перевірена прогностична модель формування професійно значущих якостей майбутнього медичного психолога. На підставі теоретичного й

експериментального аналізу в роботі обґрунтовано положення, що традиційні форми підготовки у вищому навчальному закладі не забезпечують повністю формування такої важливої складової професійної успішності, як комплекс професійних якостей, а тому повинні бути доповнені новітніми цілеспрямованими навчально-виховними впливами, зорієнтованими конкретно на формування та розвиток професійно значущих якостей.

Ключові слова: професійно значущі якості, медичний психолог, професійна підготовка, комунікативна компетентність, взаємодія, прогностична модель.

Аннотація

Борисюк А.С. Психологические особенности формирования профессиональных качеств будущего медицинского психолога. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – педагогическая и возрастная психология. – Прикарпатский университет имени Василия Стефаника, Ивано-Франковск, 2004.

Диссертационное исследование посвящено изучению проблемы профессиональных качеств будущего специалиста – медицинского психолога. В диссертации обобщены достижения ученых в нескольких направлениях: философско-клиническом, клиническом, психотерапевтическом, психосоматическом, психологическом, психолого-педагогическом, социально-психологическом, акмеологическом. Осуществленный теоретический анализ научной литературы позволил сделать вывод о том, что условиями эффективной организации учебного процесса в высшем учебном заведении и качественной подготовки будущих специалистов является четкое представление о требованиях, которые выдвигаются профессией к человеку, необходимые знания, умения, навыки, личностные и профессиональные качества.

Теоретически обоснована прогностическая модель профессиональной подготовки будущего медицинского психолога. В структуре модели выделены такие компоненты: ориентационно-оценочный, научно-теоретический, операционно-действенный, мотивационный, профессионально значимые качества, готовность к профессиональной деятельности. Под профессионально значимыми качествами подразумевается ряд важных качеств специалиста, которые способствуют успешному выполнению профессиональной деятельности, эффективному решению профессиональных задач, личностно-профессиональному росту и усовершенствованию. Определены профессионально значимые качества медицинского психолога: мотивационно-ценностные, когнитивные, эмоционально-волевые, морально-регулятивные,

коммуникативные.

Большинство отличий, выявленных во время сравнительного анализа данных экспериментального исследования в группах студентов разных вузов, обусловлены социокультурными, социально-психологическими факторами, а также статусными различиями. Исследование профессиональных качеств будущих медицинских психологов показало недостаточно высокую степень их сформированности. Установленный факт подтверждает необходимость создания модели формирования профессионально значимых качеств будущих медицинских психологов. Разработаны и апробированы программы спецкурса “Профессионально значимые качества медицинского психолога” и социально-психологического тренинга “Формирование профессионально значимых качеств будущего медицинского психолога”. Полученные результаты исследования статистически подтверждают гипотезу о том, что профессионально значимые качества как один из наиболее важных компонентов профессиональной подготовки и основной фактор профессиональной состоятельности подлежат формированию с помощью моделирования и комплексного применения целенаправленных методов влияния в учебно-воспитательном процессе.

Ключевые слова: профессионально значимые качества, медицинский психолог, профессиональная подготовка, коммуникативная компетентность, взаимодействие, прогностическая модель.

Summary

Borysyuk A.S. Psychological peculiarities of forming professional skills of the future medical psychologist. – Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Science in Psychology on the specialty 19.00.07 – pedagogical and age psychology. – Precarpathian University named after Vassyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk, 2004.

The dissertation research is devoted to specification of the views on the contents, essence, and the components of professionally sufficient skills of the future medical psychologists; to experimental investigation of the degree of the formation of professionally sufficient skills of the future medical psychologists; to comparative analysis of the peculiarities of the formation of professional skills on the example of the students of two high educational establishments; to psychological modeling of the techniques of forming professionally sufficient skills of the future medical psychologists. The statement that the traditional forms of training in higher educational establishments do not provide the formation of such an important component of professional success as the complex of professional

skills has been substantiated on the basis of theoretical and experimental analysis. Thus, these traditional forms should be supplemented with purposeful teaching and educational effects, directed exactly to the formation and development of professionally sufficient skills.

Key words: professionally sufficient skills, medical psychologist; professional training; communicative competence, cooperation, prognostic model.